

Een dagje IJsselhoeven.

Dinsdag 17 mei, een dagje IJsselhoeven. Met Willemien Hartmans had ik afgesproken om samen op pad te gaan. Enkel adressen hadden gevraagd om langs te komen om te zien of subsidie mogelijk was voor herstelwerk en ook om te komen kijken naar een stukje 'gevonden' muur van kloostermoppen.

Na de koffie vertrokken we als eerste naar Nico en Annelies Horstink aan de Veldweg.

De huidige schuur, de oude boerderij, is in de afgelopen jaar voorzien van een nieuwe rietbedekking met een bijdrage uit het rietproject.

De linkerzijgevel van het achterhuis was slecht, veel openvoegen, kapotte stenen en het rabatwerk was op veel plaatsen stuk. Nico wil dit zelf herstellen.

Raadzaam is het herstelwerk te beginnen, minimaal een spit diepte onder het maaiveld. Dit voorkomt nieuwe schade door waterinwerking en vorst beschadigingen.

Nico was daarom in november jl. begonnen met het ontgraven van een strook langs de muur.

Al snel trof hij beschadigd metselwerk aan. In het verleden had men muurdoorbrekingen gemaakt voor afvoerleidingen en deze openingen niet goed aangewerkt. "Zit toch maar onder het maaiveld en niemand ziet het," zal men toen wel gedacht hebben. Maar dit kan extra schade veroorzaken door optrekkend vocht aan de bestaande muur, maar daar had men even niet aangedacht. Ook werden er diverse afgeboorde stenen aangetroffen, maar ook metselwerk waar bijna geen mortel meer tussen de stenen aanwezig was. Na een telefoontje en daarop volgend bezoek, hebben we toen afgesproken om het geheel wat verder en dieper schoon te maken om het goed te kunnen herstellen. Al snel belde Nico weer dat hij een liggende waterafvoergoot ontdekt had, een liggend rabat op een diepte van ca 50 cm onder het thans bestaande maaiveld. Ook ontdekte hij een staande naad in het metselwerk, op ongeveer een derde vanaf het voorhuis.

Bij het volgende bezoek hebben we samen de boerderij eens wat nader geïnspecteerd.

Volgens Nico was er sprake van, dat het huis rond 1780 gebouwd zou zijn. Ik kwam tijdens het onderzoek tot de conclusie, mede gelet op de staande naad, dat het voorhuis rechts van de naad wel eens ouder kon zijn dan het achterhuis gedeelte links van de naad in de muur. Deze gedachten werden bij mij versterkt, omdat in het voorgedeelte moer en kinderbalkjes aanwezig waren geweest. Deze balkjes waren opgeslagen in het achterste gedeelte op de gebinten en op deze balkjes was de originele verf en kleur nog aanwezig uit de tijd van rond 1780 en later.

Daarnaast stond binnen een gebint, ongeveer bij de naad, met openingen aan de onderzijde in de ligger, waar vermoedelijk staanders van een vakwerkwand in hadden gezeten. De

voorgevel zelf, inclusief de deur, kozijnen en ramen waren te dateren op ca 1850. Waarschijnlijk was deze gevel ooit vervangen door de huidige gevel.

Vlak daarna, weer een berichtje. We hebben kloostermoppen gevonden in de gevel! Dat is mooi, beantwoordde ik. Welke maat, vroeg ik?

Al snel, begin januari, kreeg ik een mailtje met de maat van de steen 29 x 14,5 x 6,8 cm,

Tot en met de middeleeuwen waren de maten voor kloostermoppen ongeveer 30-38 x 14-18 x 8-12 cm (l x b x h), terwijl nadien de "standaard" kloostermop 28,5 x 13,5 x 8,5 cm als maat had.

Dikke stenen werden veelal gebakken in het Noorden van het land en we weten uit onderzoeken, dat de steenmaat van 29 x 14,5 x 6,8 cm veelal voorkwam in Deventer en omgeving, zo rond 1500-1550. In het ontwerpcontract in 1559 tussen de gemeente Deventer en de stadssteenbakker, zien we een verandering in de maat ontstaan. In het contract staat: 'die mate soll wesen 1 holvoet lanck, een halven voet breed en een viertel voet dick'. Een afgeleide van de voet als standaardlengte maat tot 28,5 x 13,5 x 6,4 cm.

Maar waar kwamen deze kloostermoppen vandaan? Zijn ze voor dit pand gekocht? Of elders gekocht om weer opnieuw te gebruiken? Zijn de stenen wel uit die tijd?

Vraagtekens, waar niet snel een antwoord op te geven is. Mogelijk leidde dit bezoek een aanzet tot opheldering.

Annelies was thuis en met ons drieën gingen we kijken, onder een prachtig plastic afdak wat door Nico gemaakt was, om droog de muur te kunnen herstellen.

Het eerste wat op viel was, het prachtige liggende rabatwerk om het water af te voeren van de gevels. Een groot gedeelte was nog heel. Aan de linkerzijde van de naad in de gevel waren zichtbaar 7 lagen kloostermoppen, rechts geen. Het metselwerk links als rechts als boven de kloostermoppen zijn dezelfde maat handvormstenen. Nu heb ik meestal een mesje bij me, dus snel gekeken naar de mortel en ja hoor als mortel tussen de kloostermoppen was een tras-kalkvoeg gebruikt.

Vanaf ca 1500 wordt deze mortel in Nederland verwerkt, daarvoor werd hoofdzakelijk een kalkmortel gebruikt. Dit geeft aan dat dit stukje muur uit die tijd zou kunnen zijn. Maar wat wel opviel waren de stenen zelf, bijna sinterkoppen zaten aan deze kloostermoppen, dus te hard gebakken of ze hebben te dicht tegen het vuur aangelegd, gelet op de vorm van de steen. Maar ook dat de 'fundering' heel dicht onder het oude mailveld was begonnen. Dus er is bewust gekozen deze harde steen toe te passen om optrekkend vocht tegen te gaan en ook om het water dat van het dak afliep snel af te voeren van het gebouw via het liggende rabat! Wat was hier de reden van?

Opvallend aan het liggende rabat zijn de stenen. De stenen vertonen lijnen op ca 1,5 cm vanaf de lengte rand. Een lijn die ik niet ken en nog nooit gezien heb. Het vreemde is, dat je een mal hebt, deze voldoet met klei en dan afschraapt, vlak met de bovenkant. Daarna wordt de steen er uit gehaald en op zijn kant gezet om te drogen en nadien te bakken. Deze stenen hebben niet alleen lijnen maar het middenvlak is ook bolvormig. Waarom hebben deze stenen dit? Waar komen de stenen vandaan?

Bij het tweede bezoek, hadden wij ook gesproken over 'telmerken' in de gebinten en dat je naar aanleiding van deze telmerken vaak ook leeftijden kunt bepalen. Nico had de avond er voor Annelies verteld waar zij de telmerken kon vinden.

We gingen naar binnen en vanaf de voorgevel zijn 2 gebinten bijna totaal vervangen en wat er nog aanwezig van was, is niet gemerkt. Dat had ik bij mijn vorig bezoek al gezien. Nico had de avond er voor Annelies verteld waar hij een telmerk naar zijn idee ontdekt had.

Aan de zijde van de staande naad in de zijgvel werd mij het merkteken aangewezen waarvan Nico dacht dat het een telmerk was. Ja, het klopte het was een haalmerk, merk 1. En als zo vaak, heb je een merk te pakken, dan zie je ze allemaal. Hier begon dus gebint 1 en naar achteren toe gebint 2. Normaliter begin je met nummer 1 bij de voorgevel en zo tellende naar achteren naar de achtergevel toe. Dus vermoedelijk had er een wand gestaan met het gebint 1 af, wat versterkt werd door de inkepingen van vermoedelijk de eerder genoemde vakwerkconstructie.

Haalmerken zijn strepen die met een rits, een mesje met aan het einde een rond gebogen stukje werden uit gekerfd. Haalmerken zijn te dateren uit de tijd van rond de 17^e eeuw veelal rond 1550-1600.

De ligger in het gebint zit op een normale hoogte, maar let je op het oude rabatwerk buiten, dan ligt de huidige vloer ca 50 cm hoger dan vroeger de situatie was. Overzie je dit dan ligt de ligger extreem hoog, mede gelet op de grote van de deel. Gelet op de kloostermoppen de leeftijd van de gebinten, de vierkantachtige maatvoering in plattegrond, dan is dit gedeelte vermoedelijk geen boerderij geweest maar een ander gebouw, maar wat? Een spieker voor graanopslag? Zou kunnen, omdat men harde kloostermoppen gebruikt heeft als trasraam om het graan goed te beschermen tegen vocht. Graan was duurder dan goud in die tijd en werd als belasting betaald. De verdiepingen in spiekers zijn ook meestal hoger.

Of is het soms een woonhuis geweest voor een vooraanstaand persoon?

Dit overziende is het gedeelte aan de voorzijde later aan het achterste gedeelte gebouwd. Dat zou het een spieker geweest kunnen zijn, waar men uit bescherming een woning nadien aangebouwd heeft. Of is het toch een gewone woning geweest?

We vertrokken naar een volgend adres met nog meer vraagtekens, dan welke ik voor de tijd had.

Nadien bedacht ik mij dat er nog één onderzoek nog zou moeten plaatsvinden, binnen. Een onderzoek naar de oude vloer op ca 60cm diepte. Mogelijk geeft die vloer geheimen prijs over wat het voor gebouw was in het verleden.

We wachten nu het volgende onderzoek af en wie weet!!

Bouwhistorie, het blijft boeien.

Wim